

การปกครองส่วนภูมิภาคของไทย*

PROVINCIAL GOVERNMENT OF THAILAND

สมภพ ระวังทุกข์

Sompop Rangubtook

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, Thailand

Corresponding author E-mail: Popr1@hotmail.co.th

Received 23 January 2023; Revised 5 December 2023; Accepted 26 December 2023

บทคัดย่อ

การปกครองส่วนภูมิภาคของไทยเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในสมัยนี้ส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็นเมืองลูกหลวง และเมืองพระยามหานคร ต่อมาสมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ แบ่งเป็นหัวเมืองชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี ชั้นจัตวา พระมหากษัตริย์ส่งเจ้านาย หรือขุนนางที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยออกไปปกครอง มีอำนาจหน้าที่ เช่น การจัดเก็บภาษีอากร พิจารณาพิพากษารรคดี การรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นต้น สมัยรัชกาลที่ 5 ได้จัดการปกครองส่วนภูมิภาค เป็นมณฑล เมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านตามลำดับ การปกครองส่วนภูมิภาคจึงหมายถึงการแบ่งอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ไปให้เจ้าหน้าที่ของทางราชการส่วนกลางที่ได้รับการแต่งตั้งออกไปประจำตามเขตจังหวัด และอำเภอ ในส่วนภูมิภาค ภายใต้การบังคับบัญชาของราชการส่วนกลาง ต่อมาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2476 ยกเลิกมณฑลโดยให้ราชการส่วนภูมิภาคประกอบด้วย ภาค จังหวัด และอำเภอ การปกครองส่วนภูมิภาคในปัจจุบัน ได้แก่ จังหวัด และอำเภอ ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534

* สมภพ ระวังทุกข์. (2566). การปกครองส่วนภูมิภาคของไทย. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 3(6), 92-106.

การปกครองส่วนภูมิภาคมีความสำคัญ คือทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปกครอง เป็นศูนย์รวมการปกครองของรัฐ เพื่อให้สามารถปกครองได้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เป็นผู้นำนโยบายของรัฐบาลไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ซึ่งแสดงฐานะตัวแทนของรัฐ โดยนำภารกิจและนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ มีการคุ้มครอง ป้องกัน และช่วยเหลือประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรม จัดให้มีการบริการภาครัฐให้ประชาชนเข้าถึงอย่างเสมอภาค รวดเร็ว และมีคุณภาพ ส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นของรัฐมอบหมาย หรือที่มีกฎหมายกำหนด และอำเภอมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับจังหวัด รวมทั้งการส่งเสริม สนับสนุน และจัดให้มีการบริการร่วมกันของหน่วยงานของรัฐในลักษณะศูนย์บริการร่วม ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดให้มีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมอำเภอ ซึ่งมีหน่วยงานของส่วนราชการกระทรวงต่างๆ ไปอยู่ในราชการส่วนภูมิภาคเพื่อปฏิบัติหน้าที่ราชการของกระทรวงเหล่านั้น และต้องปฏิบัติหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาลให้มีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

คำสำคัญ: การปกครอง, ส่วนภูมิภาค, จังหวัด, อำเภอ

Abstract

Provincial government refers to the division of power and duty of ministries, bureaus and departments to formalise the central government who have been appointed to station in provinces and districts in the regions under the supervision of the central government. Formerly, the provincial government in the Sukhothai period divided into Luk Luang cities and the city of Phraya Mahanakorn later in the Ayutthaya period, and the Rattanakosin period divided into districts, First class, Master class, Bachelor class and commodore class. The king sent the lord or a nobleman who can be trustworthy to rule. Their responsibility such as tax collection trial and adjudication maintaining peace and order, etc. During the reign of King Rama V, the provincial government was organized into counties, cities, districts, sub-districts and villages respectively.

Subsequently, the act on the administration of the Kingdom of Siam in 1933 was promulgated to abolish the precinct by allowing the provincial government to consist of regions, provinces and districts. Currently provincial government namely provinces and districts according to the national administration act in 1991.

Provincial government is important. It causes efficiency in governance. It is the administrative center of the state. In order to be able to govern thoroughly and efficiently, Leading government policies to different regions representing the state by implementing government missions and policies to achieve results, protect, defend and help people to get justice. Providing government services for people to access equally, quickly and with quality; promote local government; Perform other duties as assigned by the cabinet, ministries, sub-ministry, department or other government agencies. The requirement by law and the district has the same power and duty as the province as well as promoting, supporting and organizing joint services of government agency in the form of a shared service center. Coordination with local government organizations arrange for mediation and disputes to create peace in the district society.

Keywords: Government, Provincial, Province, District

บทนำ

การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาค เป็นการบริหารราชการแผ่นดินตามหลักการแบ่งอำนาจ (Deconcentralization) ราชการส่วนกลางจะมอบอำนาจหน้าที่ในกิจการบางอย่างไปให้แก่ส่วนภูมิภาคมีอำนาจตัดสินใจในขอบเขตที่จำกัดบางอย่างตามที่ราชการส่วนกลางได้มอบให้หน่วยงานที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค เป็นกลไกสำคัญทางการเมือง ในปัจจุบันประกอบด้วย จังหวัดและอำเภอ ส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่นไทยได้มีการสถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกภายหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ พ.ศ. 2475 โดยจัดตั้งขึ้นตาม

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476 แบ่งเทศบาลออกเป็นสามประเภท คือ เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และ เทศบาลตำบล และโครงสร้างการบริหารจัดการแบ่งเป็น 2 องค์การ คือ 1) สภาเทศบาล มาจากการเลือกตั้ง ทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ และ 2) คณะเทศมนตรี ทำหน้าที่ด้านบริหาร แต่ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา โดยผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง (สมภพ ระวังทุกข์, 2565) ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

ความหมายของการปกครองส่วนภูมิภาค

การปกครองส่วนภูมิภาค หรือเรียกอีกอย่างว่า ราชการส่วนภูมิภาค หมายถึงหน้าที่เดียวกับราชการของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ซึ่งได้แบ่งแยกออกไปดำเนินการจัดทำตามเขตการปกครอง โดยมีเจ้าหน้าที่ของทางราชการส่วนกลาง ซึ่งได้รับแต่งตั้งออกไปประจำตามเขตการปกครองต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคเพื่อบริหารราชการภายใต้การบังคับบัญชาของราชการส่วนกลางโดยมีการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดเพราะถือเป็นเพียงการแบ่งอำนาจการปกครองออกมาจากการบริหารส่วนกลาง การบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นการบริหารราชการตามหลักการแบ่งอำนาจโดยส่วนกลางแบ่งอำนาจในการบริหารราชการให้แก่ภูมิภาค อันได้แก่ จังหวัด มีอำนาจในการดำเนินกิจการในท้องที่แทนการบริหารราชการส่วนกลาง ลักษณะการแบ่งอำนาจให้แก่การบริหารราชการส่วนภูมิภาค หมายถึง การมอบอำนาจในการตัดสินใจ วินิจฉัย สั่งการให้แก่เจ้าหน้าที่ที่ไปประจำปฏิบัติงานในภูมิภาค เจ้าหน้าที่ในภูมิภาคให้อำนาจบังคับบัญชาของส่วนกลางโดยเฉพาะในเรื่องการแต่งตั้งถอดถอนและงบประมาณ ซึ่งเป็นผลให้ส่วนภูมิภาคอยู่ในการควบคุมตรวจสอบจากส่วนกลางและส่วนกลางอาจเรียกอำนาจกลับคืนเมื่อใดก็ได้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564)

ความเป็นมาของการเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคของไทย

ในสมัยสุโขทัย การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็นเมืองลูกหลวง และเมืองพระยามหานคร ในสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์แบ่งเป็นหัวชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี ชั้นจัตวา โดยเมืองเหล่านี้พระมหากษัตริย์จะจัดส่งเจ้านาย หรือขุนนางที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัย

ออกไปปกครอง เจ้าเมืองเหล่านี้จะมีอำนาจเท่าที่พระมหากษัตริย์จะมอบหมายให้ เช่น การจัดเก็บภาษีอากร พิจารณาพิพากษารอรรถคดี รักษาความสงบเรียบร้อย เป็นต้น ระบบการเมืองของอาณาจักรสุโขทัยเหมือนครอบครัวใหญ่ที่มีพ่อเป็นผู้ปกครอง แต่เมื่ออาณาจักรสุโขทัยขยายตัวออกไปโครงสร้างทางการเมืองเปลี่ยนไป ระบบราชการมีความละเอียดยิ่งขึ้นนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบลำดับชั้น ผู้ปกครองแบบพ่อขุนถูกแทนที่ด้วยผู้ปกครองแบบธรรมราชา ซึ่งพญาลิไท กษัตริย์สุโขทัยพระองค์หนึ่งทรงเป็นผู้ริเริ่มธรรมราชา (ลิขิต อีร์เวคิน, 2548) มีการปกครองส่วนภูมิภาค 3 ประเภท คือ หัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราช (สุขุม นวลสกุล และคณะ, 2557)

การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้มีการรวมเมืองหลายๆเมืองจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้น และมีสมุหเทศาภิบาลเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา มณฑลเทศาภิบาลที่จัดตั้งขึ้นมีทั้งหมด 21 มณฑล คือ กรุงเทพมหานคร นครศรีธรรมราช นครราชสีมา ปราจีน พายัพพิษณุโลก ภูเก็ต ไทรบุรี อยุธยา อุดรธานี จันทบุรี ราชบุรี นครชัยศรี นครสวรรค์ บุรพา ปัตตานี เพชรบูรณ์

สุราษฎร์ธานี อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้รวมมณฑลหลายๆมณฑลเข้าเป็นภาค เช่น ภาคปักษ์ใต้ ภาคพายัพ ภาคอีสาน และทรงแต่งตั้งอุปราชเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ และเปลี่ยนการเรียกเมืองเป็นจังหวัด ต่อมา 2495 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 โดยการบริหารราชการส่วนภูมิภาคประกอบด้วย ภาค จังหวัดและอำเภอ และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2499 ได้ยกเลิกภาคเพื่อให้สายการบังคับบัญชาสั้นลง กฎหมายการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในเวลาต่อมา เช่น ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 218 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน 2534 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติให้การบริหารราชการส่วนภูมิภาคประกอบด้วย จังหวัดและอำเภอ (จังหวัดเลย, 2564)

การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ สิริกร จันทวงศ์ (2564) ได้อธิบายไว้ ดังต่อไปนี้

การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคสมัยสุโขทัย

แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ การปกครองสมัยสุโขทัยตอนต้น และการปกครองสมัยสุโขทัยตอนปลาย ดังต่อไปนี้

การปกครองสมัยสุโขทัยตอนต้น (พ.ศ. 1792 - 1841)

ในช่วงต้นของการสถาปนากรุงสุโขทัยเริ่มจากสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตจนสิ้นสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก การปกครองแบบพ่อปกครองลูกนี้ประชาชนทุกคนเสมือนหนึ่งเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน โดยมีกษัตริย์เป็นหัวหน้าครอบครัว มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง แต่ก็ได้ทรงใช้อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองแต่เพียงพระองค์เดียว ทรงยินยอมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองด้วย ประชาชนจึงเรียกกษัตริย์ว่าพ่อขุน เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิต พ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น การปกครองลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับประชาชนว่ามีความใกล้ชิดกันมาก

กษัตริย์นอกจากจะเป็นผู้ปกครองและเป็นเสมือนพ่อแล้ว ยังทรงเป็นตุลาการที่เที่ยงธรรมด้วย จากศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวไว้ว่า ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงพระองค์ทรงให้สร้างกระดิ่งแขวนไว้ที่หน้าประตูพระราชวัง เมื่อพ่อขุนทรงทราบเรื่องก็จะออกมาไต่สวนคดีความด้วยพระองค์เอง นอกจากนั้น ในยามเกิดศึกสงครามพ่อขุนจะทรงเป็นจอมทัพของกองทัพหลวงเมืองขึ้นต่าง ๆ จะต้องเกณฑ์ทัพมาร่วมกันต่อสู้ป้องกันราชอาณาจักร และเมื่อยามบ้านเมืองสงบ พ่อขุนจะทรงออกว่าราชการและดูแลทุกข์สุขของราษฎร เช่น ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์จะทรงออกว่าราชการที่ป่าตาล โดยประทับบนพระแท่นมั่งคิลบาตรเป็นประจำทุกวัน ยกเว้นในวันพระและวันโกน โดยในวันดังกล่าวนี้จะทรงนิมนต์พระเถระให้มาเทศนาสั่งสอนประชาชนเป็นประจำ

การปกครองสมัยสุโขทัยตอนปลาย (พ.ศ. 1841 - 1981)

หลังจากสิ้นสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้ว กษัตริย์องค์ต่อมา คือ พญาเลอไทย และ พญาจ้วนอถม ในช่วงนี้อาณาจักรสุโขทัยเริ่มระส่ำระสายเมืองต่าง ๆ พากันแยกตัวอิสระไม่ขึ้นต่อกรุงสุโขทัย ภายในบ้านเมืองเกิดความไม่สงบเรียบร้อย มีการแย่งชิงราชสมบัติกันอยู่เนือง ๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ลักษณะการปกครองแบบพ่อปกครองลูกเริ่มเสื่อมลง เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไทย) ทรงขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 1890 พระองค์ทรงตระหนักถึงความไม่สงบเรียบร้อยดังกล่าว และทรงเห็นว่าการแก้ปัญหาการเมืองด้วยการใช้อำนาจทางทหารเพียงอย่างเดียวคงทำได้ยาก เพราะกำลังทหารของกรุงสุโขทัยในขณะนั้นไม่เข้มแข็งพอ พระองค์จึงทรงดำเนินนโยบายใหม่ด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นหลักในการปกครองอาณาจักร พร้อมกับได้ขยายอำนาจทางการเมืองออกไป การปกครองที่ใช้หลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนาเป็นหลักนี้ เรียกว่า การปกครองแบบธรรมราชา กษัตริย์ผู้ปกครองอยู่ในฐานะ ธรรมราชาหรือพระราชาผู้ทรงธรรม ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยหลักทศพิธราชธรรม

การเมืองการปกครองสมัยสุโขทัย แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การปกครองแบบพ่อปกครองลูก เป็นลักษณะเด่นของการปกครองในสมัยสุโขทัย การปกครองลักษณะนี้ พระมหากษัตริย์เปรียบเหมือนพ่อของประชาชน และปลูกฝังความรู้สึกผูกพันระหว่างญาติมิตร การปกครองเช่นนี้เด่นชัดมากในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

2. การปกครองแบบธรรมราชาหรือธรรมาธิปไตย ลักษณะการปกครองทรงยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และต้องเผยแพร่ธรรมสู่ประชาชนด้วย การปกครองแบบธรรมราชานั้นเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) พระองค์ทรงออกบวชและศึกษาหลักธรรมอย่างแตกฉาน นอกจากนี้ยังทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเตฏุมิกถา (ไตรภูมิพระร่วง) ไว้ให้ประชาชนศึกษาอีกด้วย

3. ทรงปกครองโดยยึดหลักสิทธิเสรีภาพ เป็นการปกครองที่พระมหากษัตริย์ไม่ได้ทรงใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด แต่ให้มีสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ ตามความถนัดของประชาชน เป็นต้น

การปกครองของอาณาจักรสุโขทัย แบ่งการปกครองออกเป็น

1. เมืองหลวง หรือเมืองราชธานี อาณาจักรสุโขทัยมีเมืองสุโขทัยเป็นราชธานี เมืองหลวงหรือเมืองราชธานีมีพระมหากษัตริย์ปกครองเอง เมืองราชธานีเป็นศูนย์กลางทางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

2. เมืองลูกหลวง หรือเมืองหน้าด่าน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหัวเมืองชั้นใน ตั้งอยู่รายรอบราชธานีทั้ง 4 ทิศ ห่างจากเมืองหลวงมีระยะทางเดินเท้า 2 วัน เมืองลูกหลวงมีดังนี้

ทิศเหนือ	ได้แก่	เมืองศรีสัชนาลัย
ทิศตะวันออก	ได้แก่	เมืองสองแคว (พิษณุโลก)
ทิศใต้	ได้แก่	เมืองสระหลวง (เมืองพิจิตรเก่า)
ทิศตะวันตก	ได้แก่	เมืองนครชุม (กำแพงเพชร)

เมืองลูกหลวงมีความสำคัญรองมาจากเมืองหลวง ผู้ที่ถูกส่งไปปกครองคือเจ้านายเชื้อพระวงศ์

3. เมืองพระยามหานคร เป็นหัวเมืองชั้นนอก ห่างจากเมืองราชธานีออกไปมากกว่าเมืองลูกหลวง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งขุนนางชั้นผู้ใหญ่ หรือผู้ที่เหมาะสมและมีความสามารถไปปกครองดูแลเมืองเหล่านี้โดยขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ มีวิธีการปกครอง

เช่นเดียวกับหัวเมืองชั้นใน เมืองพระยามหานครในสมัยสุโขทัย เช่น เมืองพระบาง (นครสวรรค์) เมืองเชียงทอง (อยู่ในเขตจังหวัดตาก) เมืองบางพาน (อยู่ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร) เป็นต้น

4. เมืองประเทศราช ได้แก่เมืองที่อยู่นอกอาณาจักร ชาวเมืองเป็นชาวต่างชาติต่างภาษาพระมหากษัตริย์ทรงดำเนินนโยบายในการปกครอง คือให้เจ้านายพื้นเมืองเดิมเป็นเจ้าเมืองปกครองกันเอง โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการปกครองภายใน ยกเว้นกรณีที่ทำเป็นเท่านั้น ยามปกติเมืองประเทศราชต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระมหากษัตริย์ที่สุโขทัยทุก 3 ปี ยามสงครามต้องส่งกองทัพและเสบียงอาหารมาช่วย สมัยพ่อขุนรามคำแหงมีเมืองประเทศราชหลายเมืองดังต่อไปนี้คือ

ทิศเหนือ	ได้แก่ เมืองแพร่ เมืองน่าน
ทิศตะวันตก	ได้แก่ เมืองพะวาย เมืองเมาะตะมะ เมืองหงสาวดี
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ได้แก่ เมืองเซ้า (หลวงพระบาง) เมืองเวียงจันทน์
ทิศใต้	ได้แก่ เมืองนครศรีธรรมราช เมืองมะละกา เมืองยะโฮร์ และอาณาจักรอยุธยา

การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคสมัยอยุธยา

อาณาจักรอยุธยาสถาปนาโดยพระรามาธิบดีที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 1893 และถูกทำลายลงโดยกองทัพพม่าในสมัยพระเจ้าเอกทัศ เมื่อ พ.ศ. 2310 มีกษัตริย์ปกครอง 34 พระองค์ จาก 5 ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์อู่ทอง ราชวงศ์สุพรรณบุรี ราชวงศ์สุโขทัย ราชวงศ์ปราสาททอง และราชวงศ์บ้านพลูหลวง มีพุทธศาสนาหินยานเป็นศาสนาประจำอาณาจักร และมีความเชื่อด้านวิญญานนิยมกับพุทธมหายานเจือปนด้วย ในราชสำนักใช้พิธีกรรมที่เป็นฮินดู-พราหมณ์ เพื่อสร้างอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ ผสมผสานระหว่าง "ธรรมราชา" กับ "เทวราชา" มีเมืองที่สำคัญ 2 เมือง คือ ลพบุรี กับสุพรรณบุรี ลพบุรีเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมลัทธิศาสนาและวิชาการด้านต่าง ๆ สุพรรณบุรี เป็นศูนย์กลางของกำลังคนมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดี

การเมืองสมัยอยุธยา

การเมืองระดับสูง (อยุธยาตอนต้น) เป็นการแย่งชิงอำนาจของ 2 ราชวงศ์ ระหว่างราชวงศ์อู่ทอง และราชวงศ์สุพรรณบุรี มีการแข่งขันส่งทูตไปเมืองจีนเพื่อสร้างฐานะของตนใน

อยุธยา เพราะการรองรับจากจีนซึ่งเป็นมหาอำนาจในเอเชีย เท่ากับเป็นการเสริมความมั่นคงอำนาจทางการเมืองของกษัตริย์อยุธยา และการขยายอำนาจทางการเมืองของอยุธยา ทำให้เกิดการแข่งขันและขัดแย้งกับพม่า โดยเฉพาะการแย่งชิงอำนาจเหนือเชียงใหม่และอาณาจักรมอญ (พม่าตอนล่าง) ทำให้อยุธยาพ่ายแพ้พม่าในพ.ศ. 2112 (เสียกรุงครั้งแรก) และถูกพม่าทำลายอาณาจักรอยุธยาลงในปี พ.ศ. 2310 (เสียกรุงครั้งที่ 2)

ระบบการปกครองของอยุธยาเป็นระบบ "ราชาธิปไตย" หมายความว่า กษัตริย์มีอำนาจสูงสุด โดยยังไม่มีระบบระหว่างเจ้ากับขุนนางอย่างแท้จริงเหมือนดังที่ปรากฏในสมัยตอนกลางของรัตนโกสินทร์ การปกครองใช้ระบบ "ศักดินา" แบ่งชนชั้นของคนในสังคมออกเป็น เจ้า-ขุนนาง-พระสงฆ์-ราษฎร มีการเกณฑ์แรงงาน "ไพร่" และเก็บอากร "ส่วย" เป็นผลิตผลและตัวเงิน และการปกครองสมัยอยุธยาตอนกลาง 1991 – 2231 เริ่มตั้งแต่วังสกล สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นต้นมา หลังจากที่ได้ผนวกเอาอาณาจักรสุโขทัยมาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา โดยมีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ

1. จัดการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง
2. แยกกิจการฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายทหารออกจากกัน

การปกครองส่วนภูมิภาค

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงยกเลิกการปกครองแบบเดิมทั้งหมด แล้วจัดระบบใหม่ดังนี้

- 1) หัวเมืองชั้นใน ยกเลิกเมืองหน้าด่านแล้วเปลี่ยนเป็นเมืองชั้นใน มีฐานะเป็นเมืองจัตวา ผู้ปกครองเมืองเหล่านี้เรียกว่า ผู้รั้ง พระมหากษัตริย์จะเป็นผู้แต่งตั้งขุนนางในกรุงศรีอยุธยา ทำหน้าที่ผู้รั้งเมือง ต้องรับคำสั่งจากในราชธานีไปปฏิบัติเท่านั้นไม่มีอำนาจในการปกครองโดยตรง
- 2) หัวเมืองชั้นนอก (เมืองพระยามหานคร) เป็นหัวเมืองที่อยู่ภายนอกราชธานีออกไปจัดเป็นหัวเมืองชั้นตรี โท เอก ตามขนาดและความสำคัญของหัวเมืองนั้น เมืองเหล่านี้มีฐานะเดียวกันกับหัวเมืองชั้นใน คือขึ้นอยู่กับในการปกครองจากราชธานีเท่านั้น
- 3) หัวเมืองประเทศราช ยังให้มีการปกครองเหมือนเดิม มีแบบแผนขนบธรรมเนียมเป็นของตนเอง มีเจ้าเมืองเป็นคนในท้องถิ่นนั้น ส่วนกลางจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในด้านการปกครองแต่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวาย

การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคสมัยธนบุรี

ลักษณะการปกครองส่วนใหญ่ในสมัยกรุงธนบุรี ยังคงมีรูปแบบเหมือนสมัยอยุธยา ตอนปลายซึ่งยึดหลักการปกครองตามแบบที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงวางไว้คือ พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ การปกครองส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค

การปกครองส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็น

1. หัวเมืองชั้นใน (เมืองจัตวา) ได้แก่ เมืองที่อยู่ใกล้ราชธานี มีผู้ปกครอง เรียกว่า ผู้รั้งเมือง เป็นผู้ช่วยพระมหากษัตริย์ในการปกครอง ได้แก่ เมืองพระประแดง เมืองนนทบุรี เมืองสามโคก

2. หัวเมืองชั้นนอก ได้แก่ หัวเมืองที่อยู่นอกเขตราชธานีออกไป เรียกว่า เมืองพระยามหานคร มีผู้ปกครองเรียกว่า เจ้าเมือง โดยพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีความดีความชอบในราชการศึกสงครามออกไปปกครอง โดยจะแบ่งตามขนาดและความสำคัญของเมืองออกเป็น เมืองชั้นนอก โท ตรี จัตวา โดยรูปแบบเป็นเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงฐานะของเมืองออกไปจากเดิม

3. เมืองประเทศราช ได้แก่ เมืองที่มีประชาชนไม่ใช่คนไทย แต่อยู่ในอำนาจของไทย พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งเจ้าเมืองที่เป็นชนพื้นเมืองให้ปกครองกันเอง โดยให้เป็นอิสระในการปกครอง แต่ต้องปฏิบัติตามนโยบายของเมืองหลวงและต้องส่งต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง และเครื่องราชบรรณาการแก่เมืองหลวง ได้แก่ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ เขมร และหัวเมืองมลายู

การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นสมัยการสร้างชาติบ้านเมือง ให้รุ่งเรืองเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังคำกล่าวที่ว่า "ทำให้เหมือนเมื่อครั้งบ้านเมืองยังดี" ดังนั้นช่วงรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 เป็นสมัยที่กรุงรัตนโกสินทร์เจริญรอยตามแบบกรุงศรีอยุธยา ทั้งทางด้านรูปแบบและการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

โครงสร้างสังคมสมัยต้นรัตนโกสินทร์

โครงสร้างสังคมสมัยต้นรัตนโกสินทร์มีรูปแบบเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยแบ่งเป็นสังคมครอบครัวและสังคมทั่วไป สังคมครอบครัวไม่แตกต่างจากสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนสังคมทั่วไปมีรายละเอียดปลีกย่อยออกไปและยังคงแบ่งคนในสังคมทั่วไปเป็น 2 ชั้น คือ

ชนชั้นผู้ปกครองประกอบด้วย พระมหากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการ นักบวช กับชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครอง คือไพร่และทาส

ชนชั้นผู้ปกครองผู้ปกครองมีฐานะเป็นมูลนาย มูลนายมี 2 อย่าง คือ มูลนายโดยกำเนิด ได้แก่เจ้านายเชื้อพระวงศ์ และมูลนายโดยการดำรงตำแหน่ง เช่น ขุนนางข้าราชการที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมไพร่ตามอำนาจความรับผิดชอบของตำแหน่งที่ดำรงอยู่ และแตกต่างจากมูลนายโดยกำเนิดที่ศักดินา สิทธิและอำนาจ ที่ล้วนขึ้นอยู่กับตำแหน่ง มูลนายโดยตำแหน่งที่มีความสำคัญและมีอำนาจมากที่สุดคือ พระมหากษัตริย์ รวมถึงกรมพระราชวังบวรสถานมงคล และเจ้านายที่ทรงกรม

มูลนายยังแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ มูลนายระดับสูง และมูลนายระดับล่าง ซึ่งปรากฏในพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือนและพระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง มูลนายระดับสูงหมายถึงผู้ถือศักดินาตั้งแต่ 400 ขึ้นไป ซึ่งมีทั้งเจ้านาย ขุนนาง พระภิกษุ พราหมณ์ ผู้รู้ศิลปศาสตร์ รวมทั้งพระมหากษัตริย์ด้วย พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งมูลนายระดับสูงทำให้คนเหล่านั้นมีสิทธิพิเศษบางประการ เช่น มีสิทธิเข้าเฝ้าฯ ขณะเสด็จออกว่าราชการและลูกมูลนายระดับสูงได้รับการยกเว้นไม่ต้องสีกเป็นไพร่

มูลนายระดับล่าง หมายถึงผู้ถือศักดินาระหว่าง 30 - 400 มูลนายระดับสูงเป็นผู้แต่งตั้งให้มาช่วยราชการ ทำหน้าที่ควบคุมไพร่โดยอยู่ใต้บังคับบัญชาของมูลนายระดับสูงอีกทีหนึ่ง ได้รับสิทธิพิเศษไม่ถูกสีกเป็นไพร่ เป็นสิทธิเฉพาะตัวไม่ครอบคลุมถึงครอบครัว คนเหล่านี้เป็นฐานอำนาจของมูลนายระดับสูง

ชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครอง

ชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครองประกอบด้วยไพร่และทาส ไพร่ คือราษฎรสามัญทั่วไปซึ่งมีจำนวนมากและเป็นคนส่วนใหญ่ของราชอาณาจักร ต้องสังกัดมูลนายเพื่อแลกเปลี่ยนกับความคุ้มครอง ถือศักดินาระหว่าง 10 - 25 ความเป็นไพร่มีมาแต่กำเนิดและได้รับการแบ่งปันขึ้นสังกัดกรมกองต่าง ๆ เมื่อลูกหนุ่มชายหญิงอายุ 9 ปีขึ้นไป ไพร่ยังมาจากผู้ที่สีกจากสมณเพศ ทาสที่เป็นไทและมูลนายที่ทำผิดแล้วถูกถอดเป็นไพร่ ส่วนทาสมีศักดินา 5 ทาสมีทั้งทาสที่เป็นมาแต่กำเนิด เชลยศึก ผู้ที่ขายตัวหรือถูกขายตัวเป็นทาส ทั้งไพร่และทาสมีหน้าที่เหมือนกันตรงที่ต้องถูกเกณฑ์ไปรบเมื่อมีราชการสงคราม ไพร่ มีระเบียบว่าเริ่มจากแบ่งลูกหม้ออายุ 9 ปีขึ้นไป เข้าสังกัดมูลนายเป็นไพร่หลวง ไพร่สม หรือไพร่ส่วย ตามสังกัดของบิดามารดา มูลนายต้องทำบัญชีไว้จนกว่าจะปลดชรา การปลดชราไพร่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ แต่เดิมก่อน พ.ศ. 2442 ไม่มีการลดอายุสิ้นสุดของไพร่เป็นลายลักษณ์อักษร การปลดชราพิจารณาจากสังขารของไพร่ และ

ค่อย ๆ มีแนวโน้มว่าอายุควรเป็นเครื่องกำหนดได้และตระหนักว่าคนอายุ 70 ปี ใช้ราชการไม่ค่อยได้แล้ว แต่ยังคงใช้ทำงานเบา ๆ ต่อไป อายุจึงไม่ใช่เครื่องกำหนดในการปลดชรา และตั้งแต่ พ.ศ. 2442 โพรปลดชราเมื่ออายุ 60 ปี โพรสมัยรัตนโกสินทร์มี 3 ประเภทดังนี้

1. โพรหลวง หมายถึง โพรของหลวง ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ พวกนี้กระจายอยู่ตามกรมกองต่าง ๆ มีเจ้ากรมและข้าราชการกรมต่าง ๆ ดูแลต่างพระเนตรพระกรรณ สมัยรัชกาลที่ 1 โพรหลวงเข้ารับราชการปีละ 4 เดือน คือเข้าเดือน ออก 2 เดือน สมัยรัชกาลที่ 2 รับราชการ 3 เดือนต่อปีหรือเข้าเดือนออก 3 เดือน ไขมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ต้นรัชกาลโพรหลวงจึงเข้ามารับราชการปีละหนึ่งเดือน พ.ศ. 2425 จึงได้เริ่มมีการปลดปล่อยโพรและทาส

2. โพรสม เป็นกำลังคนส่วนใหญ่ของมูลนาย มักเรียกรวม ๆ กันว่า ข้าหรือข้าเจ้า บ่าวขุนนาง สมัยต้นรัตนโกสินทร์โพรสมต้องรับใช้มูลนายของตนและต้องรับใช้ข้าราชการ โดยการมาให้แรงงานปีละ 1 เดือน หากไม่มาจะต้องเสียเงินให้ราชการหนึ่งตำลึงสองบาท (6 บาท) โพรสมจึงเป็นเสมือนสมบัติของมูลนาย ที่จะใช้งานส่วนตัวได้โดยไม่ระบุงเวลาใช้งานที่แน่นอน แต่ไม่ใช่สมบัติที่ตกทอดเป็นมรดกเมื่อมูลนายถึงแก่กรรม โพรสมจะถูกโอนเป็นโพรหลวง แต่ความเป็นจริงมักปรากฏว่าทายาทของมูลนายเดิมหรือมูลนายอื่นจะถือโอกาสขอตัวโพรสมนั้นไว้ พระมหากษัตริย์มักจะพระราชทานให้ตามที่ขอ สมัยรัชกาลที่ 1 กฎหมายยังให้สิทธิแก่โพรสมฟ้องร้องมูลนายของตนได้ ถ้าไม่ได้รับความเป็นธรรม ถ้าชนะความจะพ้นจากความเป็นโพรสมไปเป็นโพรหลวง นอกจากนั้นถ้านายทำผิดแล้วต้องโทษ โพรสมของมูลนายคนนี้จะถูกโอนเป็นโพรหลวงแยกไปสังกัดกรมกองต่าง ๆ มีมูลนายใหม่ควบคุม

3. โพรส่วย หมายถึงโพรที่ไม่ต้องทำงานให้รัฐ แต่ส่งส่วยให้เป็นการตอบแทน การส่งส่วยมีทั้งส่งเป็นรายปีและส่วยเกณฑ์กรณีพิเศษ เช่น เรียกเกณฑ์ให้ตัดไม้มาใช้ในการสร้างพระเมรุ ขุดหาแร่ทองแดงมาหล่อพระพุทธรูป ฯลฯ บางครั้งอาจเรียกเกณฑ์แรงงานโพรส่วยได้เป็นกรณีพิเศษ โดยทางการจัดหาเสบียงอาหารให้ด้วย โพรส่วยนี้ที่จริงแล้วคือโพรหลวงที่ไม่สะดวกในการเข้ารับราชการหรือทางการไม่ต้องการแรงงานเพราะไม่สามารถหาคนให้คนทั่วราชอาณาจักรทำได้ อีกทั้งต้องการส่วยสิ่งของเพื่อไปค้าสำเภาด้วย จึงกำหนดให้ส่งส่วยแทน ข้าพระโยมสงฆ์จัดเป็นโพรส่วยด้วย อยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้ากรม ปลัดกรมและสมุห์บัญชี เช่นเดียวกับโพรกองอื่น ๆ ต่างกันที่เป็นของฝ่ายพุทธจักร เพราะทางการได้หักกำลังคนส่วนนี้ออกจากกรมกองเดิม พ้นจากหน้าที่ที่ทำอยู่เดิมแล้วมอบให้วัดเพื่อใช้แรงงานโดยตรง ข้าพระ

โยมสงฆ์จึงมีหน้าที่ทำงานให้วัดและช่วยวัดอื่น ๆ ด้วย สมัยรัชกาลที่ 4 ข้าพระโยมสงฆ์ส่วนหนึ่งต้องทำส่วยส่งรัฐเป็นรายปีด้วย

ทาส คือพลเมืองอีกกลุ่มหนึ่งในสังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ แต่เป็นพลเมืองที่มีสถานะเหมือนทรัพย์สินส่วนตัวของนายเงิน การโอนหรือขายต่อเป็นสิทธิของนายเงิน ทาสจึงต่างจากไพร่ตรงจุดนี้ กฎหมายยังรับรองสิทธิของนายเงินที่มีเหนือทาส ขณะเดียวกันก็มีกฎหมายให้ความคุ้มครองทาสด้วย ทาสสมัยรัตนโกสินทร์มีสภาพเช่นเดียวกับทาสสมัยกรุงศรีอยุธยาดังได้กล่าวมาแล้ว

การบริหารราชการแผ่นดินของไทยในปัจจุบัน มีวิวัฒนาการมาจากการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค นอกจากนี้ยังได้ทรงริเริ่มให้คนในท้องถิ่นได้ร่วมในการบริหารงานท้องถิ่นในรูป “สุขาภิบาล” (โกวิท พวงงาม, 2550) และทินพันธุ์ นาคะตะ (2555) ได้อธิบายว่ามีการจัดระเบียบการปกครองส่วนภูมิภาคดังนี้

1. มณฑลเทศาภิบาล ประกอบด้วยเมืองตั้งแต่สองเมืองขึ้นไป มีข้าหลวงเทศาภิบาลรับผิดชอบ
2. เมือง หรือจังหวัดในปัจจุบัน ประกอบด้วยหลายอำเภอรวมกัน มีผู้ว่าราชการจังหวัดรับผิดชอบ
3. อำเภอ ประกอบด้วยหลายตำบลรวมกัน มีนายอำเภอรับผิดชอบ
4. ตำบล ประกอบด้วยหลายหมู่บ้าน มีกำนันรับผิดชอบ
5. หมู่บ้าน ประกอบด้วยบ้านเรือนประชาชนประมาณ 10 บ้านขึ้นไป มีผู้ใหญ่บ้านรับผิดชอบ

และทรงให้มีการปกครองท้องถิ่นโดยจัดตั้งสุขาภิบาลขึ้นเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง การบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นการบริหารราชการตามระบบการแบ่งอำนาจโดยมอบภารกิจและอำนาจหน้าที่บางอย่างของส่วนกลางให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอ ส่วนการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เป็นการบริหารจัดการตามระบบการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ด้วยตนเอง (ศิริพร เชาวลิต, 2557) และในปัจจุบันการปกครองส่วนภูมิภาคของไทยเป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 คือราชการภูมิภาคประกอบด้วย จังหวัด และอำเภอ

สรุป

การปกครองส่วนภูมิภาคของไทยเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในสมัยนี้ส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็นเมืองลูกหลวง และเมืองพระยามหานคร ต่อมาสมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ แบ่งเป็นหัวเมืองชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี ชั้นจัตวา พระมหากษัตริย์ส่งเจ้านาย หรือขุนนางที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยออกไปปกครอง มีอำนาจหน้าที่ เช่น การจัดเก็บภาษีอากร พิจารณาพิพากษารรคดี การรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นต้น สมัยรัชกาลที่ 5 ได้จัดการปกครองส่วนภูมิภาค เป็นมณฑล เมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านตามลำดับ การปกครองส่วนภูมิภาคจึงหมายถึงการแบ่งอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ไปให้เจ้าหน้าที่ของทางราชการส่วนกลางที่ได้รับการแต่งตั้งออกไปประจำตามเขตจังหวัด และอำเภอ ในส่วนภูมิภาคภายใต้การบังคับบัญชาของราชการส่วนกลาง ต่อมาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2476 ยกเลิกมณฑลโดยให้ราชการส่วนภูมิภาคประกอบด้วย ภาค จังหวัด และอำเภอ การปกครองส่วนภูมิภาคในปัจจุบัน ได้แก่ จังหวัด และอำเภอ ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534

การปกครองส่วนภูมิภาคมีความสำคัญ คือทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปกครอง เป็นศูนย์รวมการปกครองของรัฐ เพื่อให้สามารถปกครองได้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เป็นผู้นำนโยบายของรัฐบาลไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ซึ่งแสดงฐานะตัวแทนของรัฐ โดยนำภารกิจและนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ มีการคุ้มครอง ป้องกัน และช่วยเหลือประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรม จัดให้มีการบริการภาครัฐให้ประชาชนเข้าถึงอย่างเสมอภาค รวดเร็ว และมีคุณภาพ ส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นของรัฐมอบหมาย หรือที่มีกฎหมายกำหนด และอำเภอมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับจังหวัด รวมทั้งการส่งเสริม สนับสนุน และจัดให้มีการบริการร่วมกันของหน่วยงานของรัฐในลักษณะศูนย์บริการร่วม ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดให้มีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมอำเภอ

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2550). การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- จังหวัดเลย. (2564). การบริหารราชการส่วนภูมิภาค. เรียกใช้เมื่อ 3 สิงหาคม 2564 จาก https://ww2.loe.go.th/files/com_content/2020-07_10c4ab2253ad390.pdf
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2555). *การเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส.เอเซียเพรส, (1989) จำกัด.
- ลิขิต อีร์เวคิน. (2548). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, (2564). ราชการส่วนภูมิภาค. เรียกใช้เมื่อ 3 สิงหาคม 2564 จาก [https://th.wikipedia.org/wiki/ราชการส่วนภูมิภาค_\(ประเทศไทย\)](https://th.wikipedia.org/wiki/ราชการส่วนภูมิภาค_(ประเทศไทย))
- ศิริพร เชาวลิต. (2557). การเมืองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิริกร จันทวงศ์, การปกครองของไทย. เรียกใช้เมื่อ 25 ธันวาคม 2564 จาก https://sirikornyui.blogspot.com/p/blog-page_29.html
- สุขุม นวลสกุล และคณะ. (2548). การเมืองและการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.